

академічного живопису новими креативними пошуками і методами ведення творчих робіт студентів.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Актуальність проблеми для вищої та початкової освіти передбачає розробку методики і технології, представлену у вигляді вправ з іншими живописними матеріалами, такими як гуаш, темпера, олія; введення їх у спецкурс для студентів старших курсів з метою розширення творчого і професійного потенціалу майбутніх художників-педагогів.

Література.

1. *Живопись. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Под ред. Сазахетдинова В.А. – М.: Владос, 2001. – 187 с.*
2. *Little Janson. The Technology of water-color painting. – London, 1939.*
3. *Трошичев А.А. Общии понятия техники акварели. – М.: Искусство, 1962. – Т.2. – 64 с.*
4. *Янушкин А.П. Живопись. – М.: Просвещение, 1985. – 44 с.*

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ІДЕЙНОГО ЗАДУМУ В КОМПОЗИЦІЇ ТА ЕТАПИ ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Щербина В.Г.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація Стаття присвячена складній проблемі художньої творчості (етапам творчого процесу). Автор відводить особливе місце ідейному задуму в композиції.

Ключові слова: художня ідея, першопочаткові накопичення, етапи

Анотация Статья посвящена сложной проблеме художественного творчества (этапам творческого процесса). Автор отводит особое место идейному замыслу в композиции.

Ключевые слова: художественная идея, первоначальные накопления, этапы

Annotation: The article which is written on the difficult problem of creative work (stages of creative process). The author shows the ideal think of the composition.

Key words: creative idea, first accumulations, periods.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що в основі художньої творчості лежить композиція і фахівці розуміють її як творчий процес побудови мистецького твору. Ще це і наука, теорія творчості зі своїми визначеними закономірностями, виразними засобами та прийомами. Композиція, взагалі стверджується як закон, на якому ґрунтується споруда твору і який проймає всі рівні зображення ідейного задуму дій, що проходять всі ступені художнього пізнання.

Перед художньою педагогікою постає нелегке завдання: навчити студентів композиції, сформувати у них композиційні уміння і навички, які необхідно використовувати в навчально-творчій діяльності, розвинути композиційне мислення, цілісне бачення тощо

Робота над композицією у студентів художньо-графічного факультету становить собою комплекс складних інтелектуальних і практичних дій, які проходять всі ступені художнього пізнання. В залежності від виду зображувальної діяльності змінюється і характер, особливості проходження процесу пізнання: від безпосереднього спостереження, вивчення, чуттєвого пізнання об'єкту, явища до переробки накопиченого матеріалу, узагальнення спостережень і вражень та втілення всього у художні образи. До цього слід додати художнє мислення, творче уявлення та появу ідейного задуму, і все це разом становить комплекс необхідних умов для подальшої творчо-композиційної діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. Психологічні аспекти досліджуваної проблеми розглядалися в працях В.Г. Ананьєва, А.Б. Богоявленської, В.М.Гордона, В. П. Зінченка, Г. С. Костюка, О.П.Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, О.П. Рудницької та ін. Проблему художньої творчості досліджували М.М.Волков, Л.С. Виготський, І.А.Зазюн, Б. С. Мейлах, В.О.Моляко, Я.А. Пономарьов, В.А.Раппорт, П.М.Якобсон та ін.

Формування цілей статті. За мету, яку ми поставили в статті, вважаємо за необхідне встановити логічний зв'язок між етапами творчого процесу побудови мистецького твору, психологічною структурою процесу художньої діяльності та інтелектуальними і практичними діями що становить роботу над художньою композицією у студентів.

Результат дослідження. Психологічна структура процесу художньої діяльності (доведено багаточисленними дослідниками з психології творчості є поетапною і виглядає приблизно так:

- виникнення художньої ідеї (постановка завдань по втіленню ідеї та їх реалізація);

- зародження і формування задуму;
- розробка задуму із втілюванням в ескізах;
- матеріалізація задуму.

Названі етапи творчого процесу можна примножити або скоротити, але принципово залишається така структура, якою будемо керуватися.

Отже, першим етапом творчого композиційного процесу - є виникнення художньої ідеї (постановка завдань по втіленню ідеї їх реалізації):

- отримання завдання з композиції (тема, жанр), вивчення завдання;
- "калькування", композиційний аналіз творів живопису (композиційна схема, формат, точка зору, ритмічний лад, виразність контрасту, симетричність, колорит - образ кольору тощо), анотація;
- період першопочаткових накопичень матеріалу (спостереження, враження, начерки, замальовки).

На основі отриманого досвіду вивчених творів («калькування») художниками-початківцями здійснюються пошуки фрескізів. Особливу важливість для нас в композиційному процесі становить ланка "ідея-задум". Художня ідея як задум твору, - це відкриття, результат сформованого ракурсу бачення дійсності, "продукт вражень і мислення, уявлення і цілеспрямованості" [4.18]. Процес вивчення, осмислення ідеї передує подальшому розв'язанню художньо-композиційних завдань. Тільки в цей час відбувається попереднє "прогнозування". Його сутність полягає в тому, що шляхом актуалізації набутого матеріалу, життєвого досвіду, образів сприйняття, художня ідея спростовано включається ще в невизначену "конструкцію", в середовище цього матеріалу і цим самим здійснює "чорнову прикидку".

Будь-який мистецький твір повинен містити в собі і відбивати одну пануючу ідею у всій її повноті і цілісності. Спосіб викладення відображення цієї ідеї і відповідно з нею розташування, поєднання окремих частин (форм) - все це становить сутність композиції. Саме ідея, зміст обирає собі формат, пропорції і розмір зображення твору. Конструктивна ідея підказує місце

сюжетно-композиційного центру, в якому зосереджується головне в зображенні.

Існує багато питань, пов'язаних з початковим етапом творчої діяльності. Вище вказані етапи в цілому становлять схему, яка не є жорсткою для кожного студента. Можливі всілякі нюанси, підходи в залежності від того, що послужить поштовхом для наступного процесу композиційної діяльності. Але головним у цьому процесі є переосмислення теми в те чи інше завдання.

Отже, період першопочаткових накопичень передує безпосередньому образотворчому процесу і характеризується мимовільністю, різноспрямованістю пошуків, великою мірою випадковостей, накопиченням різноманітних спостережень, вражень, життєвого досвіду, знань. Цей фактор в композиційній діяльності відіграє дуже велику роль при створенні художнього образу, що якраз становить проблему в процесі навчання студентів композиції. Відсутність життєвого досвіду, навичок накопичення (як свідомого так і підсвідомого) "матеріалу", низький рівень світогляду на початкових курсах негативно відбивається на якості ідейного задуму, оригінальності композиції.

Отже, на першому етапі постає досить важливе завдання: сформувати та розвинути уміння та навички спостерігати, фіксувати і відбирати будь-який матеріал тощо.

В процесі виконання навчально-творчого завдання з композиції найчастіше у студентів ще не визначений ідейний задум. Тому необхідно націлити їх як на свідоме, так і на підсвідоме накопичення різного "матеріалу", який може і зовсім не відповідати визначеній ідеї. В період накопичення матеріалу ще багато чого незрозумілого і в той же час повинна бути присутня "установка" на спостереження.

Спостереження активне та вибіркоче: його передумови - активна увага і, найголовніше (ще до сприйняття) - постановка визначеного завдання. Для професійного художника постановка завдання є питанням професійної, набутої і необхідної звички. Навіть не маючи визначеної мети, він запам'ятовує і

замальовує все, що приваблює його увагу. Цей життєвий матеріал стає головним джерелом його візуальних процесів.

По іншому обстоїть справа в художній практиці студентів початкових курсів. В процесі навчання композиції педагоги повинні прямо вказувати на чільну роль спостережень в організації сприйняття дійсності. В цілеспрямованому і активному характері художнього сприйняття розкривається його специфіка, що виступає як спостереження.

На початкових курсах студентів важливо зорієнтувати саме на накопичення матеріалу, незалежно від навчального завдання з композиції. Особливо це стосується таких жанрів як натюрморт і пейзаж, однофігурна композиція в середовищі (початкові курси).

Загальновідомо, що курс "композиція", зокрема - практичні завдання, за своєю специфікою опановуються переважно самостійно (обмеженість годин за навчальним планом), і лише консультації студента з педагогом створюють необхідні умови для народження відповідної навчальної творчої роботи. Запорукою становлення і розвитку студента як спостерігача, формування умінь і навичок художнього сприйняття, розвитку художнього мислення - є виконання самостійних завдань по замальовкам, етюдам та начеркам, як природних мотивів, так і предметів побуту тощо. Спостереження, цілісне бачення, зорова пам'ять є дуже важливими чинниками творчого процесу.

Цілісне бачення як важливий чинник - це специфічне, професійне, аналітико-синтетичне бачення. Здібності візуально сприймати об'єкти явища, виділяти при цьому головне, суттєве з малозначимого, відрізнити типове від характерного є визначальними для митця. Формування та розвиток таких художніх якостей у студентів здійснюється за рахунок короткочасних рисунків (начерків, замальовок) зовнішнього світу, конкретних предметів і явищ.

У сприйнятті студентів відбивається не весь предмет або явище, а вибіркові аспекти (головне, типове і найбільш характерне). Здатність запам'ятовувати на основі візуального сприйняття і отримання при цьому уявлень є також однією із складових художнього мислення. Повнота образу

предмета, явища залежить від тривалості, проміжку часу проміж моментом запам'ятання і наступним зображенням.

Зорова пам'ять розвивається на основі практичного художнього досвіду і системи вправ на "запам'ятання". Таким чином, можна зробити логічний висновок про те, що в процесі навчання композиції до головних завдань додаються і інші взаємопов'язані педагогічні задачі: виховання і розвиток здібностей до спостереження; розвиток цілісного бачення; розвиток зорової пам'яті; формування і розвиток умінь уявляти раніше сприйняте.

При навчанні короткочасному рисунку («начеркам і замальовкам») в якості натури використовується: "нежива" натура (предметний світ); рослинний світ, тваринний світ, людина.

З'ясовуючи методику навчання короткочасним малюнкам (визначену послідовність та зміст навчальних завдань, шляхи їх вирішень) насамперед необхідно визначитися у специфічних особливостях виконання начерків і замальовок і в першу чергу необхідно осмислити різницю між способами виконання короткочасних рисунків та тривалими студіями.

Повертаючись до вищезазначеного про начерки і замальовки як визначальні художні спеціальні дії (практичні вправи), що формують і розвивають навички цілісного сприйняття, художнього бачення, спостереження, спробуємо визначитись з цими поняттями. О.О.Барц у своєму навчально-методичному посібнику «Начерки та замальовки» достатньо широко подає методичну послідовність виконання практичних вправ з короткочасного рисунку і розкриває специфіку цих спеціальних художніх дій [1].

Так, **начерк** - це «монохромне неповне узагальнене зображення предметного світу, яке виконується в самий короткий проміжок часу». При цьому з метою прискорення роботи використовується мінімум графічних засобів. Начерк ще визначається як ціле, побачене без частковостей

Замальовок - «це більш повний начерк в монохромному зображенні навколишньої дійсності (світу)»[1,8]. Замальовок є продовженням начерку в напрямку збагачення його подробицями. Зроблений з натури замальовок

проявляється проміжним видом між начерком і довгочасним малюнком, (тривалим студіюванням природи).

При виконанні будь-якого завдання з композиції перед студентами постає питання: які основні і необхідні умови, які можливості проходження творчого процесу в роботі над композицією?

Перша умова: студент повинен бути готовим до вирішення потенціального завдання, тобто повинен володіти певним запасом знань та умінь без яких просто неможливо приступати до його розв'язання. Перехід від вивчення проблеми завдань у внутрішньому психічному плані можливий у тому разі, коли студент обмірковує ідею, завдання, вимоги, що виступають в ході її вирішення і одночасно оцінює свої можливості.

Проблема психічного внутрішнього плану дій (ВПД) творчої особистості відноситься до числа основних проблем психології свідомості. Це одна із важливіших здібностей, які забезпечують "успіх формалізації", а разом з цим інтуїтивних вирішень, - здібність діяти "подумки", тобто за внутрішнім планом дій за ствердженням психологів, зокрема Я. Н. Пономарьовим [4, 22].

Головне питання аналізу внутрішнього плану дій - аналіз специфічних особливостей інтелекту. Аналіз ВПД тісно пов'язаний з психологією пізнавальних процесів - сприйняття, уваги, візуальної пам'яті, художнього мислення.

Попередня оцінка своїх дій студентом допомагає зорієнтуватися, інтуїтивно відчувати можливе вирішення. Безумовно тут ще багато незрозумілого, невизначеного, але це лише перші кроки.

Друга умова: студент повинен вивчити і осмислити "ідею" композиції. Це є психологічно важливим для всього наступного вирішення, побудови задуму і його втілення. Саме в цей час відбувається передчасне "прогнозування". Його сутність полягає в тому, що шляхом актуалізації (відновлення) у студента матеріалів миттєвих вражень, образів сприйняття, образів предметів і явищ раніше сприйнятих, тобто уявлень, він спрощено здійснює чорнову прикидку задуму.

Галузь композиції є осередком ідейно-творчого початку в образотворчому мистецтві. Через композицію художник висловлює все те, що його зацікавило, захопило. Такі обставини можна вважати керівною ідеєю його творчого процесу, ідеєю художньої композиції, висловлююався з цього приводу Е. А. Кібрик [3,104].

Третью важливою умовою для ефективної роботи над композицією є світогляд студента. Під світоглядом розуміється деяка сума суспільних поглядів і знань. В художній творчості ці погляди і знання тільки тоді мають значення, коли вони не просто засвоєні, але й визначають думки та почуття, тобто стали його світосприйняттям. Тільки світосприйняття формує справжній зміст художньої творчості.

Таким чином, першою і найважливішою умовою композиційної творчості - "є здатність художника мислити, свідомо сприймати життя, навколишній дійсність, глибоко їх розуміти, мати свою точку зору на життя, тобто володіти світоглядом" (за Е.А. Кібриком) [3, 107].

Зародження і формування задуму - наступна ланка (**другий етап**) у динаміці творчого процесу. Процес виникнення задуму дослідники пов'язують з явищем інтуїції, яке ототожнюють з чуттям, із здогадкою (де не до кінця усвідомлено момент при переході приблизного знання до точного). Ні на практиці, ні в теорії немає підстав переоцінювати можливість раптового, ненавмисного виникнення художнього задуму.

Художній задум і пластичний мотив - це загальне уявлення художника про зміст і форму майбутнього твору, де збираються воедино спостереження автора, його філософські, естетичні, етичні погляди та симпатії.

Створення задуму — це активний творчий процес, який потребує від художника напруженої, прихованої роботи. Він повинен віддавати багато часу "ідеальному" творенню майбутнього твору, коли образи тісняться у свідомості і відбувається їх припасування один до одного. На цьому етапі (перетворення та підкорення собі життєвого матеріалу) і формується задум. Дуже важливим є формування вміння бачити результат своєї роботи. Це складний процес і він,

на наш погляд, спирається на два головні чинники: художню фантазію і інтелектуальну здібність до абстракції. І тільки поєднання такої здібності до абстракції з розвинутим чуттєвим уявленням сприяє побудові художнього образу в самій початковій стадії свого формування.

Таким чином, **перший етап** художньої творчості інтуїтивний, наступний - потребує аналізу. Тільки гармонійні поєднання інтуїції і аналізу дозволяють створити повноцінний, закінчений твір.

За переконаннями теоретика і практика з проблем композиції Е.А. Кібрика, схема процесу творчості виглядає таким чином: "**Інтуїція - аналіз - інтуїція: ЦІЛІСНІСТЬ**. Тому що мистецтво і починається, і закінчується, і сприймається почуттям. Пояснюється за допомогою аналізу" [3. 110].

В творчому процесі інтуїція проявляється не лише в період виникнення задуму на основі початкових накопичень. Вона може виявляти себе і в стадії виношування (формування, розвитку), а також у створенні образу і остаточній розробці сюжету.

При розробці студентами композицій за жанрами (натюрморт, пейзаж тощо) першопочатковий задум є основною композиційно-структурною формою хоча і не остаточною. У початковому задумі багато елементів композиції вже намічені і на перше місце виступає ідейна або сюжетна спрямованість. І дуже важливим у цей момент є якість, незвичайність пластичного мотиву, через який студент зможе яскравіше розкрити нові грані і якості того чи іншого явища.

"Бачення" майбутньої композиції, майбутнього твору повинно починатися, звичайно не з апіорної ідеї і з відповідної схеми, а з бачення, передусім, живописно-пластичної ідеї. "Інструментом" в творчому процесі спрацьовує і загострене відчуття, і досвід, і інтуїція, і всі ці якості разом. Можна стверджувати, що таке композиційне бачення формується, шліфується і розвивається прямо пропорційно з художньою практикою. На стадії формування задуму, композиційного бачення ідеї в матеріалі, виникає необхідність конкретизувати композиційну схему, тобто виникає потреба в побудові задуму.

До побудови задуму можна прийти різними шляхами: через якусь деталь, яка би дозволила добудувати до неї все останнє; через загальний вид ідеї (деталізація, конкретизація її окремих категорій); поєднання першого та останнього.

Задум за своєю сутністю - це складне ціле, що складається інколи з дуже різних елементів. До задуму можуть бути занесені і загальні дії і окремі образи, і елементи ритмічного ладу і виразність контрастів тощо. З моменту втілення, реалізації задуму на перше місце виступає практичне використання уяви й художнього мислення, тобто процес виконання твору мистецтва. Практично, цей процес починається з перших ескізів композиції. Причому, початок такої практики, коли студенти прагнуть реально уявити, відобразити свій задум часто в доволі розпливчатому і занадто узагальненому вигляді (схемах), дозволяє вважати названі дії за один із найважливіших етапів творчого композиційного процесу.

Третій етап творчого процесу - полягає у створенні композиції будь-якого жанру (розробка задуму і втілення його в ескізах). До всього сказаного слід зауважити, що чітких окремих розмежувань у зазначених етапах не може бути. Дослідники цієї проблеми виділяють їх умовно, сам творчий процес є непередбачуваним. Самі фази, безумовно протікають за різними проміжками часу, взаємопроникаючи та взаємодоповнюючи одна одну.

Все залежить від якості сформованих у студентів початкових розумових здібностей, "первинних" художньо-образних уявлень, просторових образів, композиційного мислення, тобто того, що по суті становить психологічну основу, засади розвинутої професійної свідомості. Значення первинних уявлень важко переоцінити. - це в буквальному розумінні "перші цеглини", фундамент на якому стоїть складна система знань і умінь майбутнього фахівця. Всі ці форми чуттєвого пізнання (художньо-образні уявлення, просторові образи, композиційні уявлення, композиційні уміння і навички, навички художнього сприйняття) формуються за допомогою вправ і завдань з композиції. До них слід відносити як завдання по замальовкам, етюдам, начеркам (фази

накопичення першопочаткового матеріалу) але й системи вправ, які націлені на розвиток уявлення та фантазії (картки-завдання). Значний результат у формуванні вказаних властивостей дає використання у навчальному процесі "формальної" композиції, яка викладена в методичному посібнику "Композиційні вправи як засіб управління розвитком творчих здібностей студентів художньо-графічного факультету" - методичний посібник.[8]

Створення ескізів композиції (ескізування) є початковою і головною формою матеріалізації ідейного задуму. Пошуки відмінних рішень в ескізах відбивають наміри автора найбільш виразно відобразити самий зміст ідеї.

Подальша робота над композицією (пошуки відмінних розв'язок задуму) проходить в чергуванні праці з начерками, етюдами, вивченням архівних матеріалів, предметів побуту і таке інше. На цьому етапі відбувається перехід від однієї форми діяльності до другої, який полягає, звичайно, у зміні характеру художнього мислення студентів. Мова йде про формування і розвиток таких спеціальних художніх здібностей: мислити цілісно (в процесі виконання ескізів); цілісно сприймати вивчасний об'єкт (явище); сприймати уже відтворену частину зображення (явище "зворотнього зв'язку" по М. М. Волкову).[2,252]

В зв'язку з цим, передусім повинна бути акцентована роль раціональної свідомості в реалізації етапів творчості в навчальному процесі. Відомо про нерозривний зв'язок емоційного і раціонального, синтезу почуттєвого і розумного. Думка передається через емоції, почуття несе думку стосовно до композиційне - творчого процесу : виконання практичного завдання найбільше поєднано з усвідомленням поставленої мети. Процес усвідомлення в свою чергу припускає передбачення наслідків роботи, встановлення зв'язків і місця компонентів композиції в її структурі.

Орієнтація навчання і засвоєння стадій творчого процесу при виконанні практичних завдань підвищує мотивацію і розвиває самостійність композиційного мислення:

- постановка проблеми з об'єктивним прочитанням завдання;

- перша спроба як «запланована» помилка усуває страх невірною кроку;
- стадія пошуку дає час для внутрішнього визрівання;
- композиційний синтез.

Композиційний синтез проявляється у різних аспектах композиційної діяльності : при "складанні" композиції, втіленні ідеї - задуму; в процесі навчання. Цей процес є актом творчого самоствердження студента (особистісний момент).

Четвертий етап творчого процесу роботи над композицією завершується узагальненням раніше виконаної підготовчої роботи (натурні замальовки, етюди, начерки тощо). На цьому етапі студенти повинні повернутися до загального рішення свого задуму, тобто до роботи над картоном (композиційного ескізу).

Картон - в образотворчому мистецтві - це великого формату малюнок, іноді кольоровий, виконаний у розмірі майбутнього твору: монументального живопису, картини, мозаїки, вітражу, гобелену тощо. При всьому цьому важливо відзначити ще й те що картон є синтезуючою, завершальною формою на базі малюнків з натури, ескізів, замальовок, - тієї великої підготовчої роботи, без якої зовсім неможливе створення мистецького твору.

Узагальненням раніше зробленої підготовчої роботи є закінчений композиційний малюнок, який включає результати, досягнуті у першопочаткових ескізах та, частково, в етюдах. Цей добре модельований рисунок виконується без виправлень. Із такого ескізу композиція твору (композиційний рисунок) переноситься на картон майбутньої роботи або прямо на ґрунт (зграфіто, рельєфне різьблення, живопис тощо). Дуже швидко із допоміжного технічного засобу картон перетворюється у найважливіший художній елемент творчого процесу, залишаючись останнім синтезуючим етапом над підготовчими малюнками.

Розміри, відношення сторін формату композиції продиктовані відповідними законами сприйняття і сприяють їх участі у виявленні сюжету,

ідейного змісті, задуму образотворчого твору. У цьому, на наш погляд, полягає одне із головних завдань картону.

Підсумовуючи вище сказане, потрібно усвідомлювати головне в цьому дослідженні і рекомендаціях. Безперечно, ми не ставили за мету викласти повну інформацію про творчий процес побудови мистецького твору, про психологічну структуру процесу художньої діяльності (вона, як ми визначили, є поетапною), а в основному своєму розвитку - визначити весь комплекс складних інтелектуальних і практичних дій, що становить роботу над художньою композицією у студентів художнього факультету. Більш того, була здійснена спроба більш детально зупинитися на таких важливих питаннях в художній педагогіці як: формування цілісного бачення; розвиток умінь і навичок спостережливості; навичок зорової пам'яті; розглянута конструктивна система художньої композиції; визначене місце картону в композиційній структурі, завдання і форм його послідовного створення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барц Ф. Ф. *Наброски и зарисовки*. - М.: Искусство, 1970.-165 с.
2. Волков Н. Н. *Процесс изобразительного творчества и проблема «обратных связей»* // В кн. «Содружество» наук и тайн творчества. / Под ред. Б. С. Мейлаха. - М.: Искусство, 1968.-С.250-261.
3. Кибрик Е. А. *Объективные законы композиции в изобразительном искусстве* // *Вопросы философии*. - 1966. -№10.-С.107-113
4. Пономарев Я. А. *Психология творчества и педагогика*. - М.: Педагогика, 1976. - 279 с.
5. Тарабукин Н. М. *Композиция и тематика*. - ОР ГБР, 1931. - фонд 627.
6. Фаворский В. А. *О композиции* // *Декоративные искусства СССР*. - № 1. - С. 14-17
7. Щербина В. Г. *Картон як складова частина композиції: Методичні рекомендації для студентів художньо-графічних факультетів педагогічних інститутів*. - К.: Преса України, 1995. - 83 с.
8. Щербина В. Г. *Композиційні вправи як засіб управління розвитком творчих здібностей студентів художньо-графічного факультету*. - Кривий Ріг, "Окран-принт", 1998. = 90 с.

МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В УМОВАХ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Щолокова О. П.,

Інститут мистецтв НПУ імені М.П.Драгоманова

Анотація. У статті розкривається мета, зміст і структура інтегративного курсу "Методологія мистецької освіти", який має забезпечити підготовку магістрів до педагогічної діяльності у вищій школі. Він допомагає сформувати здатність проєктувати в галузь педагогіки мистецтва досягнення споріднених наук та усвідомити художньо-педагогічну діяльність як цілісний і системний процес.

Ключові слова. гуманізація освіти, вчитель музики, методологічна культура.